
Mr Dušica MALINIĆ
Mr Nataša LALIĆ-VUČETIĆ
Dr Đurđica KOMLENOVIĆ
Institut za pedagoška istraživanja
Beograd

Izvorni naučni rad PEDAGOGIJA LXIII, 4, 2008. UDK: 374.7

KAKO UČENICI PONOVCI IZ ŠKOLA ZA OSNOVNO OBRAZOVANJE ODRASLIH OPISUJU SVOJ PORODIČNI KONTEKST¹

Rezime: U praksi je ustaljeno mišljenje da većina učenika koja ne pohađa redovne škole, već škole za obrazovanje odraslih, potiče iz porodica sa nizom socioemocionalnih problema, a posebno nepovoljne karakteristike pripisuju se porodicama neuspešnih učenika u ovim školama. Istraživanje je realizovano s ciljem da se prikupe podaci o karakteristikama porodičnog konteksta učenika ponovaca iz škola za obrazovanje odraslih koje mogu biti povezane sa školskim neuspehom. Istraživanjem su obuhvaćene sledeće varijable: obrazovni nivo roditelja, zaposlenost roditelja, struktura porodice i učenički doživljaj porodične klime – zainteresovanost roditelja za školske obaveze svog deteta, opažanja načina rešavanja problema i donošenja odluka u porodici, primenjeni vaspitni postupci i reakcija roditelja na slabe ocene i ponavljanje razreda, kao i obrazovne aspiracije roditelja. Dobijeni rezultati pokazuju da ponovci iz škola za obrazovanje odraslih imaju porodični kontekst koji bi se pre mogao opisati kao manje podstican, nego nepovoljan. Može se zaključiti da je taj kontekst nemoguće posmatrati nezavisno od nekih drugih uzroka neuspeha, kao što je, između ostalog, kvalitet odnosa nastavnika i učenika u školi i nastavnom procesu.

Ključne reči: škola za obrazovanje odraslih, učenici ponovci, porodični kontekst.

Rezultati brojnih istraživanja saglasni su sa opštim stavom o velikom uticaju porodice na širok opseg ponašanja deteta, od čega zavisi kasnija uspešna socijalna integracija učenika u životnu i školsku sredinu. Među porodičnim varijablama koje su u istraživanjima najčešće dovodene u vezu sa školskim neuspehom učenika izdvajaju se

---

¹ Članak predstavlja rezultat rada na projektu »Obrazovanje za društvo znanja«, broj 149001 (2006–2010), čiju realizaciju finansira Ministarstvo nauke i zaštite životne sredine Republike Srbije.

---

socioekonomski status porodice, struktura porodice, kao i vaspitni stavovi i stilovi roditelja (Malinić, 2006).

Smatra se da je najpouzdaniji indikator socioekonomskog statusa obrazovni nivo roditelja, jer je opaženo da stepen obrazovanja roditelja u savremenom društvu postaje sve važniji činioc učenikove uspešnosti (Havelka, 2000). Istraživanja nedvosmisleno ukazuju na mogućnost da obrazovanje roditelja stvara socijalno i fizičko okruženje koje pospešuje učenje (Ganzach, 2000). Može se reći da je odnos između obrazovanja roditelja i školskog uspeha dece linearan, što upućuje na zaključak da roditelji višeg obrazovnog nivoa najčešće imaju decu boljeg školskog uspeha i obrnuto. Premda ne postoji saglasnost istraživača o tome da li obrazovanje majke ili oca više utiče na (ne)uspeh, u literaturi je češće naglašavan uticaj obrazovnog nivoa majke na pojavu školskog neuspeha deteta.

Kada je reč o strukturi porodice, različita istraživanja pokazuju da potpuna porodica, koja pored roditelja uključuje dvoje dece, predstavlja optimalan kontekst školskog postignuća učenika (Malinić i Milošević, 2007). Empirijski je potvrđeno da i sami nastavnici pri ocenjivanju drugačije doživljavaju decu iz nepotpunih nego decu iz potpunih porodica (Piorkowska-Petrović, 1990). Osim strukture, i veličina porodice razmatra se kao značajan faktor školske neuspešnosti. Na primer, u istraživanjima sprovedenim u našoj sredini među učenicima ponovcima u redovnoj osnovnoj i srednjoj školi došlo se do podataka da najveći broj ponovaca potiču iz mnogočlanih porodica.²

Značajan segment porodičnih odnosa predstavljaju vaspitni stavovi roditelja prema detetu. Ovi stavovi obuhvataju zainteresovanost roditelja za školske aktivnosti dece i uključenost u te aktivnosti, što se u krajnjem ishodu reflektuje na školsku uspešnost deteta. U literaturi se pod terminom »uključenost« podrazumevaju različite forme participacije roditelja u obrazovanju dece i saradnji sa školom. Na primer, roditelji mogu podržati obrazovanje dece i, što je još važnije, mogu preduprediti pojavu školskog neuspeha, pružajući pomoć deci u izradi domaćih zadataka, obezbeđujući adekvatne uslove za učenje, nadzirući ih u aktivnostima posle škole, ali i kroz ispoljavanje lične odgovornosti i pozitivnog stava prema školskim obavezama kao što su učešće na roditeljskim sastancima, u savetu roditelja ili školskim odborima (Spera, 2005). Istraživanja pokazuju da je školsko postignuće bolje, odnosno efekti su jači ukoliko se roditelji ranije uključe u proces obrazovanja svoje dece (Becher, 1984).

Osim toga, različita istraživanja pokazuju da kulturni i socioekonomski faktori značajno utiču na stepen uključenosti roditelja na vaspitanje i obrazovanje deteta. Utvrđeno je da je nizak socioekonomski status roditelja povezan sa nižim stepenom roditeljske uključenosti, odnosno roditelji se manje angažuju u aktivnostima škole i u manjoj meri prate izvršavanje školskih obaveza deteta. Takođe, nije neuobičajeno da roditelji nižeg obrazovnog nivoa i sami smatraju da nisu dovoljno kompetentni da pruže adekvatnu pomoć i poričući značaj sopstvene uloge u obrazovanju svoje dece kompletan obrazovni proces prepuštaju školi (Driessen, Smit & Slegers, 2005). A važno je napomenuti da uključenost roditelja u obrazovanje dece ne samo da pozitivno utiče na školski uspeh učenika, već i na različite aspekte njegovog ponašanja, nivo obrazovnih očekivanja, socijalnu kompetenciju i pozitivne stavove prema školi. Kada nastavnici podstiču uključivanje roditelja u školske aktivnosti, roditelji postaju kompetentniji u

---

² Videti u: Krneta, Lj., N. Potkonjak i J. Đorđević (1973): *Neuspeh učenika u osnovnim i srednjim školama Beograda*, Prosvetno-pedagoški zavod grada Beograda, Beograd; Tandarić, R. (1978): »Učenici koji ponavljaju razred – tko su oni«, *Život i škola*, br. 7–8, str. 350–356.

---

komunikaciji sa svojom decom, što utiče na pozitivne efekte u procesu učenja i školsko postignuće (Hill & Taylor, 2004). Zainteresovanošću roditelja za obrazovanje, zapravo se izražava njihovo poštovanje i uvažavanje deteta, što osnažuje osećanje ličnog zadovoljstva i pojačava samopouzdanja deteta (Flouri, 2006).

Dakle, neosporno je da porodica predstavlja značajan agens školske uspešnosti deteta. Ovaj stav je predstavljao polaznu tačku, osnovu za naše istraživanje u kome su opisane karakteristike porodičnog konteksta ponovaca iz škola za osnovno obrazovanje odraslih. Pažnju smo usmerili na učenički doživljaj porodice i na načine na koje oni opažaju zainteresovanost i uključenost roditelja u svoje školske obaveze. Naše opredeljenje za ovu populaciju učenika podstaknuto je činjenicom da oni pohađaju škole koje su specifične, kako po starosnoj strukturi tako i načinu izvođenja nastave, posebnim planovima i programima rada.

Neke specifičnosti škola za osnovno obrazovanje odraslih

Škole za obrazovanje odraslih postoje u svim većim gradovima Srbije, ima ih ukupno devetnaest i organizovane su kroz *razredno-časovni* i *konsultativno-instruktivni* sistem nastave, u dva obrazovna ciklusa. Školska godina u osnovnom obrazovanju odraslih, za prvi i drugi razred traje celu školsku godinu, a od trećeg do osmog razreda traje polovinu školske godine, odnosno, polaznici za jednu školsku godinu završavaju dva razreda. U *razredno-časovnoj* organizaciji nastave polaznici su raspoređeni u razrede, odnosno odeljenja koja imaju uglavnom stalan sastav polaznika, starosti od devet do sedamnaest godina. Nastava se održava pet dana u nedelji prema nastavnom planu i programu i utvrđenom rasporedu časova. U oba obrazovna ciklusa broj polaznika je veći nego u konsultativno-instruktivnoj nastavi, a ujedno je i redovnost pohađanja nastave bolja. U *konsultativno-instruktivnoj* organizaciji nastavnog rada polaznici prvog obrazovnog ciklusa, odnosno prvog razreda, stariji su od šesnaest godina i u obavezi su da ostvare polovinu od broja časova nastave propisane nastavnim planom i programom osnovnog obrazovanja i vaspitanja odraslih. U drugi obrazovni ciklus, od V do VIII razreda, upisuje se manji broj polaznika i to onih koji nemaju potpuno završenu osnovnu školu. Ovi polaznici su najčešće zaposleni, često su stariji od 45 godina, a njima je data mogućnost polaganja ispita na kraju školske godine iz svakog nastavnog predmeta.

Kao i u redovnim osnovnim školama, i u školama za osnovno obrazovanje odraslih postoje polaznici, odnosno učenici različite školske uspešnosti, a među njima i ponovci. Budući da se Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (2003) primenjuje i u ovim školama, učenici ponavljaju razred pod istim uslovima kao i u redovnim osnovnim školama. Preciznije, učenik ponavlja razred ukoliko ima više od dve zaključne nedovoljne brojčane ocene. Sa jednom ili dve slabe ocene, učenik polaže popravni ispit i ukoliko ga ne položi ili ne polaže popravni ispit, takođe ponavlja razred. Kada završe osnovnu školu za odrasle, polaznici dobijaju svedočanstvo koje važi, bar u teoriji, pri upisu u bilo koju srednju školu. Međutim, u praksi, ovaj stav nije afirmisan, jer nastavak školovanja u srednjem obrazovanju obično je ograničen na mogućnost upisa u zanatske škole u trajanju od tri godine ili nekoliko meseci. Svakako, jedan od razloga ovakvog stanja jeste nedostatak sistematskog osnovnoškolskog obrazovanja, odnosno struktura i koncepcija nastavnih planova i programa.

Metodologija istraživanja

Za potrebe ovog istraživanja odabrali smo dve (»Braća Stamenković« i »Branko Pešić«), od ukupno tri škole za osnovno obrazovanje odraslih u Beogradu. Ove škole imaju područna odeljenja u blizini romskih naselja i pretežno ih pohađaju romski đaci uzrasta od devet do sedamnaest godina. Istraživanje je realizovano s ciljem da se prikupe podaci o karakteristikama porodičnog konteksta učenika ponovaca iz škola za obrazovanje odraslih koje mogu biti povezane sa školskim neuspehom. Porodični kontekst je ispitivan preko sledećih varijabli: obrazovni nivo roditelja, zaposlenost roditelja, struktura porodice i učenički doživljaj porodične klime (zainteresovanost roditelja za školske obaveze svog deteta, opažanja načina rešavanja problema i donošenja odluka u porodici, primenjeni vaspitni postupci i reakcija roditelja na slabe ocene i ponašanje razreda kao i obrazovne aspiracije roditelja).

Merni instrumenti. Osnovna metoda koja je bila primenjena u ovom istraživanju jeste analitičko-deskriptivna metoda. U toku prikupljanja podataka koristili smo tehniku anketiranja koja je bila praćena odgovarajućim instrumentom, odnosno anketnim listom za učenike koji je sadržao seriju pitanja otvorenog, zatvorenog i kombinovanog tipa.

Uzorak istraživanja. Reč je o prigodnom uzorku od 53 polaznika, odnosno učenika koji su ponavljali, barem jednom, od petog do osmog razreda u školama za obrazovanje odraslih, a koji pohađaju razredno-časovnu nastavu. U ovom istraživanju termini »polaznik« i »učenik« tretirani su kao sinonimi, što je posledica uzrasta koji smo pratili. Uzorak ispitanika je relativno mali, ali proizlazi iz činjenice da populacija ponovaca u školama za osnovno obrazovanje odraslih nije velika. Naše opredeljenje za izrazito neuspešne učenike bilo je podstaknuto idejom da će prikupljeni podaci biti značajni za stvaranje konkretnije slike o tome ko su i iz kakvih porodica potiču učenici ponovci iz škola za obrazovanje odraslih. Zbog specifičnosti i prirode problema ponašanja razreda nije bilo moguće ispuniti uslov za ujednačenošću uzorka prema polu učenika, pa je tako uključeno trideset devet dečaka i četrnaest devojčica od petog do osmog razreda. Veličina uzorka dozvoljava samo opis ispitivanih karakteristika porodičnog konteksta učenika ponovaca, i prema tome, rad je zasnovan na opisu utvrđenog stanja.

Najveći broj učenika iz uzorka je ponavljao sedmi razred (32,1%), potom šesti (30,2%) i peti razred (28,3%), dok je najmanje ponovaca iz osmog razreda. Kao najčešći razlog ponavljanja, većina učenika navodi negativne ocene iz više od dva nastavnih predmeta na kraju školske godine (66%). Značajno manji broj učenika je ponavljao razred jer nije položio razredni ispit (18,9%), odnosno popravni ispit (15,1%).

Kada je reč o kalendarskom uzrastu učenika, postoji veliki raspon u godinama tih učenika jer uzorak obuhvata učenike koji su rođeni počev od 1987. do 1992. godine (Tabela 1). Opaženo je da isti razred pohađaju učenici različitog uzrasta što je posebno izraženo u sedmom razredu gde su zastupljena sva godišta osim 1992, ali i da su deca istog uzrasta u različitim razredima. Na primer, najveći broj dečaka i devojčica je na uzrastu od 14 godina, a pohađaju šesti, sedmi ili osmi razred. Osim toga, najstariji ispitanici (dva ispitanika muškog pola) u trenutku ispitivanja su imala osamnaest godina i pohađala su sedmi razred, dok su najmlađi ispitanici (2 ispitanika ženskog pola) imali trinaest godina i pohađali su šesti razred. Zanimljivo je da je jedini ispitanik iz petog razreda kalendarski bio stariji od spomenutih ispitanika šestog razreda.

Tabela 1: *Struktura učenika po razredima i polu prema godini rođenja*

Godina rođenja	Pol	Razred				Ukupno
		Peti	Šesti	Sedmi	Osmi	
1987.	m	-	-	2	-	2
	ž	-	-	-	-	
1988.	m	-	-	-	3	4
	ž	-	-	1	-	
1989.	m	-	-	-	8	10
	ž	-	-	2	-	
1990.	m	-	1	4	12	22
	ž	-	-	3	2	
1991.	m	1	5	3	-	13
	ž	-	3	1	-	
1992.	m	-	-	-	-	2
	ž	-	2	-	-	
Ukupno		1	11	16	25	53

Statistička obrada. U obradi podataka korišćen je statistički program SPSS 11.5, a primenjene su odgovarajuće statističke tehnike. U deskriptivnom delu, pored frekvencija i procenata, a u zavisnosti od prirode varijabli, izračunavali smo hi-kvadrat test, kako bismo utvrdili značajnost razlika među grupama. Za utvrđivanje povezanosti između varijabli kategoričkog tipa koristili smo Kramerov koeficijent asocijacije.

Rezultati istraživanja i interpretacija

U praksi je ustaljeno mišljenje da većina učenika koja ne pohađa redovne škole, već škole za osnovno obrazovanje odraslih, potiče iz porodica nižeg socioekonomskog statusa sa nepovoljnom socioemocionalnom klimom. Posebno nepovoljne karakteristike pripisuju se porodicama neuspešnih učenika u ovim školama. Da bismo utvrdili opravdanost ovih pretpostavki, ispitali smo nekoliko porodičnih varijabli, za koje brojna istraživanja pokazuju da značajno utiču na postignuće učenika u školi.

Obrazovni nivo i zaposlenost roditelja. Prvi nivo analize usmerili smo na ispitivanje obrazovnog nivoa roditelja ponovaca iz škola za osnovno obrazovanje odraslih (Tabela 2).

Rezultati pokazuju da je najviše zastupljen osnovnoškolski nivo obrazovanja roditelja, a da sa porastom nivoa obrazovanja opada zasićenost obrazovnih kategorija. Obrazovni nivo oba roditelja je različit na svim stupnjevima školovanja. Očevi najčešće imaju završenu trogodišnju srednju školu (34%), dok majke najčešće imaju završenu samo osnovnu školu (28,3%).

Tabela 2: *Obrazovni nivo roditelja učenika ponovaca*

		Obrazovni nivo roditelja							Ukupno
		Bez završene osnovne škole	Završena osnovna škola	Trogodišnja srednja škola	Potpuna srednja škola	Viša škola	Fakultet	Nije odgovorilo	
Otac	f	3	13	18	12	3	2	2	53
	%	5.7	24.5	34	22.6	5.7	3.8	3.8	100.0
Majka	f	8	15	8	10	7	3	2	53
	%	15.1	28.3	15.1	18.9	13.2	5.7	3.8	100.0
Ukupno	f	11	28	26	22	10	5	4	106
	%	10.4	26.4	24.5	20.7	9.5	4.7	3.8	100.0

To, međutim, nužno ne znači da su očevi obrazovaniji od majki, posebno ako se uzmu u obzir razlike u zasićenosti viših obrazovnih nivoa, u kojima su češće zastupljene majke, nego očevi. Na primer, završenu višu školu ili fakultet ima 18,9% majki i svega 9,5% očeva. Dakle, interesantan je podatak da su majke, češće od očeva, zastupljene u krajnjim obrazovnim kategorijama, što se, između ostalog, može tumačiti i sa aspekta tradicionalnih sociokulturnih obrazaca. Takođe, nalazi istraživanja pokazuju da većina učenika iz uzorka ima zaposlena oba roditelja, ali je procenat zaposlenih očeva veći u odnosu na procenat zaposlenih majki (otac 69,8%, majka 58,5%). Ovaj nalaz može ukazivati na tendenciju povoljnijeg statusa muškaraca prilikom zaposlenja.

Struktura porodice. Kada su u pitanju učenici iz našeg uzorka, najveći broj živi u potpunim porodicama (66%), što je suprotno ustaljenom gledištu da slabi učenici potiču najčešće iz nepotpunih porodica. U slučaju razvoda roditelja, učenici ponovci češće žive sa majkom (20,8%), nego sa ocem (7,5%), a zanimljiv je nalaz da među razvedenim majkama više od polovine ima završenu višu školu ili fakultet (54,5%). Premda viši obrazovni nivo može biti podsticajni za razvijanje povoljnijeg socioemocionalnog konteksta za sveukupan razvoj deteta, obrazovanje roditelja, posebno majke, iako predstavlja faktor koji značajno utiče na školsku uspešnost, ne može se posmatrati izolovano od ostalih uzroka školskog neuspeha.

Kada je reč o broju dece u porodici, ustanovljeno je da učenici iz uzorka najčešće imaju jednog brata ili sestru (39,6%), ređe dvoje (22,6%). Zanimljivo je da među učenicima ima više jedinčadi (15.1%), nego učenika iz porodica sa troje i više dece, na osnovu čega možemo zaključiti da brojnost i potpunost porodice nužno ne predstavlja značajan uzrok slabijeg uspeha učenika u školi. Takođe, ustanovljeno je da među ponovcima ima najviše prvorodne dece (43,4%), što predstavlja posebno zanimljiv nalaz istraživanja, budući da se u literaturi prvorodena deca često opisuju kao odgovorna, nezavisna i boljeg školskog uspeha (Milošević, 2004).

Zainteresovanost i uključenost roditelja u školske aktivnosti deteta. Sledeće pitanje koje smo postavili u istraživanju odnosilo se na to kako ponovci opažaju uključenost roditelja u njihove školske aktivnosti kod kuće i ostvarivanje saradnje sa školom.

Utvrđeno je da većina učenika iz uzorka (86,8%) opaža svoje roditelje kao zainteresovane za njihove obaveze i aktivnosti vezane za školu. Takođe, većina učenika navodi da njihovi roditelji redovno odlaze na roditeljski sastanak ili na poziv odeljenjskog starešine (71,7%), a kod kuće im kontrolišu domaće zadatke (77,4%). Međutim, ustanovljeno je da najveći broj učenika kod kuće ne traži pomoć u učenju (45,3%). Na osnovu nalaza istraživanja moguće je zaključiti da ponovci iz škola za obrazovanje odraslih imaju roditelje koji iskazuju spremnost da pomognu deci pri školskim obavezama kod kuće. Ipak, postavlja se pitanje koliko je ta pomoć sadržinski dovoljna za uspešan rad ako se ima u vidu da ova deca ostvaruju izrazito slabe rezultate u školi.

Jedan od vidova zainteresovanosti za školski život deteta jeste angažovanje roditelja oko rešavanja problema dece u školi. Rezultati istraživanja pokazuju da oko polovine ispitanih učenika (49,1%) najčešće izloži svoj problem roditeljima i zajednički tragaju za optimalnim rešenjem, dok nešto više od trećine učenika (34%) uglavnom samostalno rešava svoje probleme. Manjem broju učenika (9,4%) roditelji sami traže najbolje rešenje, a ima i roditelja koji neprimereno reaguju na problemske situacije, verbalno i fizički kažnjavajući decu (5,7%). Može se reći da učenici iz uzorka opažaju primenu vaspitnih postupaka roditelja u rešavanju problemskih situacija dece kao često neadekvatnu, posebno ako se ima u vidu da određeni broj roditelja kažnjava decu ili ih isključuje iz traganja za optimalnim rešenjem detetovog problema.

U bliskoj vezi sa odnosom roditelja prema problemu učenika jeste i način njihovog reagovanja na slabe ocene učenika u školi. Oko polovine učenika opaža svoje roditelje kao osobe koje iskazuju razumevanje i zaštitnički odnos prema detetu, ali kao vid podsticaja da učenik uloži napor i slabu ocenu popravi (50,9%). Pored toga, rezultati pokazuju da postoji i određeni broj roditelja koji sa manje emocionalne topline (podrške) zahtevaju od učenika da odmah počne da uči (24,5%). Kod nekih roditelja reakcije na slabu ocenu učenika zavise od trenutnog raspoloženja (17%), što verovatno znači da nemaju ili ne primenjuju uobičajeni obrazac ponašanja u takvim situacijama. Osim toga, manji broj učenika biva fizički ili verbalno kažnjen kada dobije slabu ocenu (3,8%).

Posebno zanimljivi nalazi odnose se na to kako, s jedne strane, učenici opažaju da roditelji doživljavaju neuspeh u školi, a s druge strane, kako sami učenici doživljavaju sopstveni neuspeh, izražen kroz ponavljanje razreda. Kada je reč o opažanju roditeljskog odnosa prema ponavljanju razreda učenika, rezultati istraživanja pokazuju da najvećem broju učenika (45,3%) zbog pokazanog neuspeha roditelji ne uskraćuju ljubav, podršku i razumevanje smatrajući da im je »dete važnije od svega«. Međutim, skoro trećina učenika (32,1%) navodi da njihovi roditelji odgovornost za neuspeh pripisuju samom učeniku i njegovom nedovoljnom radu i zalaganju. Takođe, određeni broj roditelja ispoljava ljutnju i nerazumevanje zbog ponovljenog razreda (11,3%). Iako u malom broju, ima i učenika koji smatraju da ih se roditelji stide zbog neuspeha (3,8%), kao i roditelja za koje učenici procenjuju da ne pridaju nikakav značaj problemu ponavljanja i neuspeha (5,7%).

Učenički odgovori na pitanje o tome kako su doživeli sopstveni neuspeh, izražen kroz ponavljanje razreda (Tabela 3), pokazuju da većina učenika ispoljava osećanje krivice usled nezadovoljenja roditeljskih očekivanja (60,4%), dok je manji broj učenika koje je ponavljanje podstaklo da više uče u ponovljenom razredu (32%). Može se reći da su ponovci iz našeg uzorka više usmereni na to kako su drugi (roditelji i drugi važni

---

odrasli) doživeli njihov neuspeh, nego što ih je neuspeh motivisao na ulaganje dodatnog napora i angažovanje sopstvenih potencijala.

Tabela 3: *Ponovci o tome kako su doživeli sopstveni neuspeh*

Doživljaj ponavljanja razreda	Ukupno	
	f	%
Nije mi važno, jer me škola ne interesuje.	2	3.8
Žao mi je što sam razočarao roditelje i neke druge drage osobe.	32	60.4
Obeshrabilo me za dalje učenje.	2	3.8
Nateralo me da više učim ove godine.	17	32
Ukupno	53	100.0

Dakle, na osnovu učenikovog doživljaja ličnog neuspeha i njegove procene roditeljskog doživljaja neuspeha može se zaključiti da većina ponovaca vrednuje mišljenje roditelja i oseća krivicu i odgovornost prema njima zbog neuspeha, bez obzira na to da li roditelji ispoljavaju razumevanje ili ljutnju zbog ponavljanja. Pitanje je da li osećanje krivice zbog neostvarenih očekivanja drugih i odgovornosti prema drugima (pre svega, roditeljima) može biti dovoljno jak motivator za bolje učenje i uspešno završavanje školovanja.

Može se reći da zainteresovanost za školske obaveze dece, kao i roditeljske reakcije na probleme dece, proizlaze iz toga šta roditelji očekuju od dece u pogledu obrazovanja. Kada je reč o obrazovnim očekivanjima roditelja, rezultati istraživanja pokazuju da roditelji u najvećem procentu smatraju da učenik treba da nastavi školovanje na sledećem obrazovnom stupnju. Roditelji bi najčešće želeli da dete završi srednju školu, bilo da je reč o potpunoj (66%) ili trogodišnjoj srednjoj školi (17%). Izdvaja se jedan broj roditelja za koje učenici procenjuju da imaju više obrazovne aspiracije, očekujući od deteta da posle srednje škole završi i fakultet (11,3%), kao i roditelja sa nižim obrazovnim aspiracijama, koji po završetku osnovne škole očekuju od deteta da počne da radi (5,7%).

Zaključna razmatranja

Sumirajući rezultate istraživanja o porodičnom kontekstu učenika ponovaca u školama za osnovno obrazovanje odraslih, možemo izdvojiti nekoliko ključnih elemenata. Socioekonomski status većine porodica učenika ponovaca iz uzorka može se okarakterisati kao nizak (nepovoljan), budući da je obrazovanje i zaposlenost roditelja, posebno majki, na niskom nivou. Ponovci iz našeg uzorka najčešće su prvorodena deca koja potiču iz potpunih porodica sa dvoje dece. Premda je većina roditelja nižeg obrazovnog nivoa, učenici ih opažaju kao osobe koje ispoljavaju zainteresovanost za školski život svoje dece (pružaju pomoć u učenju, kontrolišu domaće zadatke, posećuju roditeljske sastanke), kao i emocionalnu toplinu koja deci pruža sigurnost i osećanje pri-

---

padnosti porodici bez obzira na doživljeni neuspeh. Kada je reč o odnosu prema obrazovanju i roditeljskim očekivanjima opaženim od strane učenika, uočava se povezanost između stepena obrazovanja i kvaliteta života deteta, što se naglašava i u pedagoškoj i psihološkoj literaturi. Roditelji smatraju da deca, bez obzira na neuspeh, treba da nastave školovanje, što ukazuje na to da pridaju veliki značaj obrazovanju. Dakle, porodični kontekst učenika ponovaca iz škola za osnovno obrazovanje odraslih pre bi se mogao opisati kao manje podsticajan, nego nepovoljan.

Mali broj istraživanja u domenu obrazovanja dece u školama za odrasle bavi se odnosom roditelja, nastavnika i učenika i efektima njihove komunikacije na uspešnost i završavanje škole koju su upisali, što je od velike važnosti za kontinuirano i uspešno napredovanje ne samo u školi, već i dalje u životu. Većina učenika iz uzorka je u periodu adolescencije, koji je razvojno i psihološki veoma delikatan. U tom periodu odlučujuću ulogu u domenu razvijanja odnosa prema školi i obavezama u njoj imaju nastavnici (očekivanja nastavnika, stil rada nastavnika), kao i vršnjaci (pozitivni ili negativnih vršnjački pritisak). Stoga naše nalaze o karakteristikama porodica učenika iz škola za osnovno obrazovanje odraslih u kontekstu ponavljanja razreda ne treba posmatrati nezavisno od kvaliteta odnosa nastavnika i učenika u školi i nastavnom procesu. Na taj način, otvara se mogućnost za dalja istraživanja u cilju predupređivanja niza drugih, ozbiljnih problema koji se odnose na ispoljavanje socijalno neprihvatljivih oblika ponašanja učenika ponovaca (izostajanje iz škole, agresivno ponašanje) i poboljšanja mogućnosti izbora i nastavljanja daljeg školovanja i obrazovanja ovih učenika.

Literatura:

1. Becher, R. M. (1984): *Parent involvement: a review of research and principles of successful practice*. Urbana, I. L: ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education;
2. Driessen, G., F. Smit & P. Slegers (2005): »Parental involvement and educational achievement«, *British Educational Research Journal*, Vol. 31, No. 4, pp. 509–532;
3. Flouri, E. (2006): »Parental interest in children's education, children's self-esteem and locus of control and later educational attainment: twenty-six year follow-up of the 1970 British birth cohort«, *British Journal of Educational Psychology*, No. 76, pp. 41–55;
4. Ganzach, Y. (2000): »Parents' education, cognitive ability, educational expectations and educational attainment: interactive effects«, *British Journal of Educational Psychology*, Vol. 70, No. 3, pp. 419–441.
5. Havelka, N. (2000): *Učenik i nastavnik u obrazovnom procesu*, ZUNS, Beograd;
6. Hill, N. E. & L.C. Taylor (2004): »Parental school involvement and children's academic achievement«, *American Psychological Society*, Vol. 13, No. 4, pp. 161–164;
7. Malinić, D. (2006): »Uzroci školskog neuspeha«, u S. Krnjajić (prir.): *Pretpostavke uspešne nastave* (229–254), Institut za pedagoška istraživanja, Beograd;
8. Malinić, D i N. Milošević (2007): »Zašto su neki učenici neuspešni«, u Gašić-Pavišić, S. i S. Maksić (prir.): *Na putu ka društvu znanja: obrazovanje i vaspitanje u Srbiji u periodu tranzicije*, Institut za pedagoška istraživanja, Beograd, str. 93–106;
9. Milošević, N. (2004): *Vera u sopstvene sposobnosti i školski uspeh*, Savez pedagoških društava Vojvodine, Novi Sad i Viša škola za obrazovanje vaspitača, Vršac;
10. Piorkowska-Petrović, K. (1990): *Dete u nepotpunoj porodici*, Institut za pedagoška istraživanja i Prosveta, Beograd;
11. Spera, C. (2005): »A review of the relationship among parenting practices, parenting styles and adolescent school achievement«, *Educational Psychology Review*, Vol. 17, No. 2, pp. 125–146.
12. *Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja* (2003);
13. <http://www.mps.sr.gov.yu/code/navigate.php?id=473>.

HOW STUDENTS WHO FAILED A YEAR AT SCHOOLS FOR PRIMARY EDUCATION OF ADULTS DESCRIBE THEIR FAMILY CONTEXT

Summary: *There is a firm belief that most students who do not attend regular schools, but those for adult education, are from the families with many socio-emotional problems, and particularly bad characteristics are given to families of bad students in these schools. The research has been done with the aim of collecting data about the characteristics of the family context of the students who failed the year in adult education schools with the aim of collecting characteristics of the family context of the students who failed the year, which can be connected with the school failure. The research included the following variables: educational level of parents, employment of parents, family structure and students' understanding of the family climate – interest of parents for the school work of children, observing the ways of solving problems and making decisions in families, applied pedagogical actions and reaction of parents on weak marks and failing the year, as well as educational aspiration of parents. Given results show that students who failed the year in the schools for adult education are in the family context which can be described as less encouraging than inappropriate. It can be concluded that this context is impossible to observe independently from other causes of failure, such as the quality of relation between students and teachers at school and the teaching process.*

Key words: *adult education schools, students who failed the year, family context.*

* * *

КАК ВТОРОГОДНИКИ ИЗ ШКОЛ ДЛЯ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ВЗРОСЛЫХ ОПИСЫВАЮТ СВОЙ СЕМЕЙНЫЙ КОНТЕКСТ

Резюме: *Общераспространенное мнение, что большинство учащихся, посещающих не регулярные, а школы для образования взрослых, восходят к семьям с немалыми социоэмоциональными проблемами. Отрицательные характеристики в этих школах приписываются особенно семьям неуспешных учеников. Исследование было проведено с целью собрать сведения о характеристиках семейного контекста второгодников в школах для образования взрослых, которые могут быть причиной неуспеха в школе. Нашим исследованием охвачены следующие переменные величины: уровень образования родителей, имеют ли родители работу, структура семьи, как ученик описывает семейную обстановку – заинтересованность родителей в школьных обязанностях ребенка, как решаются проблемы и принимаются решения в семье, какие воспитательные поступки применяются, как родители реагируют на плохую отметку и на то, что ребенок остается в классе на второй год, к какому образованию стремятся родители. Полученные результаты показывают, что второгодники в школах для образования взрослых живут в семейных условиях, которые можно назвать скорее непоощряющими, чем неблагоприятными. Можно сказать, что о семейном контексте нельзя говорить, не учитывая другие причины неуспеха, как например – качество взаимоотношений преподавателей и учащихся в школе и на уроках.*

Ключевые слова: *школа для образования взрослых, второгодники, семейный контекст.*